

The topicality of the study may be seen in the expansion of practice-oriented higher education, the desire of many educational institutions to train professionals whose level meets the contemporary requirements of the labor market, as well as the necessity to find opportunities for rapid employment of graduates. The aim of the study is to analyze the body of research on the possibilities and effects of the introduction of dual education. The main research results, which form the novelty of our study, are the identified features of organizing dual socio-pedagogical education (delayed start of production activities and individualized nature of training in terms of professional supervisory support) as well as the list of organizational and methodological capabilities of higher educational institutions: introduction of disciplines whose programs are focused on the dual model of learning; organization of professional (undergraduate) practical trainings; using the resource for conducting practical parts of term and diploma papers in the process of real work; socio-cultural activity of students (their involvement in social projects, work in NGOs, volunteering); internships in the specialty. It seems to us that this process will be organizationally and substantively different from traditional dual education in terms of vocational and technical vocational education. After all, a specialist with higher education is expected not only to apply specific functional skills in the workplace, but also to have the ability to professionally assess the atypical situation, implement management functions, carry out long-term planning, assess and respond to market changes. Therefore, the set of possible tools for the organization of higher education should be as wide as possible and should not be limited to the dual form only. This form of organization of education should be in demand by higher education students in accordance with their professional interests and preferences, as well as meet the needs of specialization. However, the identified effects of organizing the educational process with regard to the principles of dual learning (increasing academic performance, development of a number of cognitive skills, soft skills, as well as sustained interest in continuing education, including master programs) emphasize the need for further systematic research aimed at solving this issue.

Key words: organizational and methodological capabilities, higher educational institutions, principles, dual education, effects of dual education

Стаття надійшла до редакції / Received 30.09.2021

Прийнята до друку / Accepted 19.11.2021

Унікальність тексту 98,7 % (Unicheck ID1009783178)

© Сташук Ольга Олександрівна, 2021

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-4-7>

УДК: 378.035:316.46(045)

Арина Ігорівна Харківська
ORCIDiD <https://orcid.org/0000-0003-3411-2847>,
доктор філософії, викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна
ar.kharkivska@gmail.com

РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

В науково-оглядовій статті проаналізовано відомі психолого-педагогічні трактування поняття «здібності», «креативність», схарактеризовано особливості креативного мислення майбутніх педагогів, серед яких різносторонність, глобальність мети, конкретність, виокремлено

основні функції креативного мислення. Аргументовано необхідність розвитку креативних здібностей майбутніх педагогів під час професійної підготовки в закладах вищої освіти. Під час проходження педагогічної практики здобувачі вищої освіти мають змогу продемонструвати свої знання та практичні навички розвитку креативних здібностей дітей. Висвітлено активні методи та прийоми, які може використати здобувач освіти під час проходження педагогічної практики для мотивації розвитку креативних здібностей дітей. Акцентовано увагу на потребі вироблення індивідуального стилю професійної креативної діяльності педагога. Головною метою розвитку креативних здібностей майбутніх педагогів у закладах вищої освіти визначено формування креативних здібностей дітей. Наголошено на тому, що креативність повинна бути стилем життя педагога, його головною метою в процесі набуття професійного досвіду.

Ключові слова: креативність, здібності, креативні здібності, мислення, майбутній педагог, педагогічна діяльність.

Вступ. У сучасних реаліях соціальних, економічних, політичних, технологічних та інших змін, а також за умов постійного реформування освітньої галузі нагальним стає питання розвитку креативних здібностей у педагогів, які здатні швидко та творчо розв'язувати проблеми, що виникають у процесі професійної діяльності. Сучасний педагог знаходиться в постійному креативному пошуку: він щодня вирішує нові нетипові завдання – освітні, виховні, організаційні, комунікативні тощо. Новаторство педагога затребувано в процесі його пошуково-інноваційної діяльності та вимагає постійного професійного вдосконалення, реалізації розвитковоосвітньої траєкторії впродовж життя. Відтак перед вищою освітою постає завдання у підготовці висококваліфікованих спеціалістів із нестандартним мисленням, прагненням до саморозвитку та самовдосконалення особистості, здатних до інноваційної діяльності, креативного, творчого вирішення поставлених задач.

Зазначимо, що проблема розвитку креативних здібностей була об'єктом дослідження багатьох видатних педагогів та психологів. А. Маслоу визначив, що здатність людини до творчості є вродженою і не вимагає спеціальних талантів, тобто творчим може бути кожен (Мільто, 2021). Засновник особистісно-орієнтованої терапії К. Роджерс уважав, що творчість, креативність повинні бути об'єктом процесу самовдосконалення (Мільто, 2021). О. Дунаєва (2005) розкрила структуру педагогічної креативності, що складається з трьох компонентів (когнітивний, особистісний,

організаційно-діагностичний). Проблему розвитку креативного мислення як основу креативності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти у процесі фахової підготовки досліджувала А. Курчатова (2018). Л. Калініна (2017) з'ясувала роль застосування інноваційних технологій в освітньому процесі щодо формування креативної компетентності здобувачів вищої освіти у закладі вищої освіти, проте її дослідження спрямоване на учасників культурно-дозвілдової сфери, що передбачає урахування особливостей культурно-мистецької галузі. Отже, зауважимо, що хоча проблема формування креативних здібностей здобувачів вищої освіти висвітлена в сучасних наукових дослідженнях, окремі питання продовжують зберігати актуальність. Зокрема, питання розвитку креативних здібностей здобувачів вищої освіти під час проходження ними педагогічної практики потребує подальшого наукового осмислення, адже використання ресурсів цієї форми організації освітнього процесу в ракурсі вирішення проблеми розвитку креативних здібностей, на нашу думку, відбувається недостатньо ефективно. Відповідно нами була поставлена **мета розвідки:** розкрити сутність та зміст креативних здібностей, виявити особливості розвитку креативних здібностей у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів під час проходження ними педагогічної практики.

Для реалізації мети дослідження нами були використані такі **методи:** теоретичний аналіз наукових джерел із проблеми розвитку креативності, здібностей, професійного мислення, креативних здібностей педагога

(майбутнього педагога); систематизація та узагальнення особливостей розвитку креативних здібностей здобувачів освіти під час проходження ними педагогічної практики.

Тракування понять «креативність» та «здібності». В. Фрицюк під креативністю розуміє «динамічну інтегративну особистісну характеристику, яка визначає здатність до творчості і є умовою самореалізації особистості» (Дунаєва, 2005, с. 81). Тобто креативність становить мотиваційну основу процесу творчості, що розвивається та формується залежно від індивідуальних особливостей та умов для творчості (Дунаєва, 2005, с. 81).

Н. Карпенко виокремив поняття «креативність» як «здатність людини до конструктивного, нестандартного мислення і поведінки, а також до усвідомлення і розвитку свого досвіду» (Карпенко, 2016, с. 8). Креативність визначається як властивість, що притаманна людині для вирішення проблем по-новому: використання нових засобів, форм, підходів, методів діяльності тощо. Тобто це індивідуальна спрямованість на пошук нетрадиційних способів вирішення проблем, схильність до розкриття творчого потенціалу особистості (Карпенко, 2016, с. 54).

Зазначимо, що креативність це передусім здатність бути всебічно й гармонійно розвиненою особистістю, постійно прагнути до саморозвитку, самовдосконалення, перебувати в творчому пошуку інноваційних форм і методів професійної й особистісної діяльності.

Нам імпонує запропонована Д. Перкінсом модель шестикінечних сніжинок «Six-traitSnowflakeModelofCreativity» (Антонова, 2012, с. 21), у якій представлено ключові параметри креативності. У цій моделі основними елементами креативності представлено такі:

- сильне спонукання перед власними принципами (схильний до ускладнення, реконструкції, асиметрії);
- здатність виходити за межі традиційності вирішення проблем (надання переваг цікавим, несподіваним результатам, що дозволяє зробити своєрідні відкриття);
- ментальна мобільність, що дає змогу висувати припущення, міркуючи метафорично і за аналогією;

– готовність до ризику та помилок (здатні навчатися на власних помилках; «креативно обдаровані люди з більшою імовірністю видають нові креативні результати);

– прийняття інших поглядів на проблему (схильні до адекватного сприйняття чужих думок чи критики; об'єктивні, що означає вихід за межі свого «Я», пошук і облік порад компетентних колег, перевірку своїх ідей);

– внутрішня мотивація (процес діяльності відбувається за власним бажанням, інтересом, можливостями, ціллю, їхню зацікавленість до роботи підтримує насолода, задоволення і користь від роботи) (Антонова, 2012, с. 21).

Критично проаналізувавши запропоновані науковцем елементи креативності моделі «Six-traitSnowflakeModelofCreativity», відмітимо, що особистість, у якій поєднано всі ці елементи, однозначно має ознаки креативності. Тобто, здатність виходити за межі традиційності та стереотипності, готовність до ризику та критичного ставлення до помилок, урахування критики та поглядів інших, підтримка внутрішньої мотивації діяльності сприяють адекватній реалізації творчих ідей та задумів креативної особистості. Зауважимо, що креативність формується у процесі розвитку здібностей людини. Це можуть бути загальні (розвиток пам'яті, мовлення, точності рухів тощо) здібності та спеціальні (навчальні (засвоєння знань, умінь, навичок), практичні (застосування вже засвоєних знань, умінь та навичок), теоретичні (застосування абстрактного мислення, логіки), творчі (створення нових об'єктів матеріальної культури, духовного збагачення)). Формування та удосконалення цих здібностей сприяє повноцінному розвитку особистості, її фізичних та розумових можливостей.

Фахівець у галузі дослідження здібностей та їх взаємозв'язку з діяльністю В. Шадріков (1996) трактує здібності як «якості функціональних систем, що реалізують окремі психічні функції, які мають індивідуальну міру вираженості та виявляються в успішності та якісній своєрідності засвоєння і реалізації діяльності» (с. 177). Тобто здібності – це психічні якості індивіда, що зумовлюють результативність його діяльності.

Виділимо ознаки наявності здібностей під час виконання певної діяльності: високий темп оволодіння та виконання діяльності; переносить знання щодо виконання завдання на аналогічні проблеми; індивідуальний підхід до вирішення завдання; високий рівень мотивації виконання діяльності; низькі енергетичні витрати для виконання діяльності.

Ураховуючи вищезазначене, сформулюємо трактування «креативних здібностей». Отже, «креативні здібності» розуміємо як динамічну систему психологічних, фізіологічних особливостей людини з її загальними та спеціальними здібностями, яка визначає здатність до продукування нових ідей та є способом самореалізації особистості.

Варто зауважити, що генерація нових ідей не можлива без розумової діяльності мозку – мислення. Тобто саме від мислення залежить швидкість та сутність нових способів вирішення проблеми. Так, розвиток креативного мислення має такі риси: інтелектуальні (опора на вже отримані знання, досвід, що необхідні для створення чогось нового), особисті (розуміння власної якості продуктивності, швидкості реакції на пошук креативного підходу), здібності (урахування власних нахилів та навичок, що передбачає відхід від стереотипності та традиційності) (Курчатова, 2018, с. 177). До основних функцій креативного мислення відносимо: інформаційна (розкриття змісту предметів, явищ, подій), пізнавальна (сприйняття світу); проєктувальна (побудова плану роботи); прогностична (передбачення наслідків своїх дій, результатів); рефлексивна (самоаналіз та самопізнання); вирішення завдань (висвітлення питань, формулювання задач та їх розв'язання).

Дж. Гілфорд (1968) представив науковій спільноті трактування поняття дивергентного (креативного) мислення як «типу мислення, що йде в різних напрямках», тобто активність думок передбачає пошук різних підходів до вирішення проблеми. С. Сафронова (2016) також наголошує на необхідності розвитку дивергентного мислення, що передбачає усвідомлену здатність до пошуку кількох способів знаходження шляхів розв'язання завдань, розуміння варіативності отриманих результатів рішень. Крім цього,

Дж. Гілфорд схарактеризував низку параметрів дивергентності, а саме:

1) оригінальність (адаптаційна гнучкість) – здатність обирати нестандартні способи діяльності, схильність до нового, несподіваного у розв'язанні проблем;

2) продуктивність – уміння генерувати певну кількість ідей, думок за конкретний проміжок часу;

3) гнучкість – здатність виявляти ключові ознаки та можливості вирішення проблеми, уміння вдосконалювати об'єкти, ураховуючи його структуру, можливі реакції у відповідь, помилки, які можуть виникнути, тобто швидко переключати з однієї проблеми на іншу, або ж об'єднувати їх для швидкого вирішення;

4) уміння здійснювати аналітико-синтетичну переробку інформації для вирішення поставлених проблем (Гілфорд, 1965, с. 440).

Сутність креативних здібностей педагогів. Креативність є необхідною складовою для ефективної професійної діяльності майбутніх педагогів, адже лише креативний педагог може формувати та розвивати креативних здобувачів освіти. Уважасмо за необхідне визначити особливості різноманітності форм мислення педагога у педагогічній діяльності:

1. Професійне мислення: обслуговує, дозволяє вирішувати поточні завдання, до відносної незалежності; аналізується вже прийняте рішення, ведеться підготовка до майбутніх подій.

2. Форми мислення розрізняються за характером і мірою впливу професійної діяльності, а саме: дефіцит часу, ступінь дефіциту, характер і ступінь відволікаючих обставин тощо.

3. Професійне мислення може бути в різному ступені індивідуалізовано (за мірою реалізації, за характером і мірою вивченості стану, за індивідуальними особливостями самого суб'єкта діяльності) (Харківська, 2018b).

Аналізуючи специфіку професійної (педагогічної) діяльності та ураховуючи власний досвід роботи, зазначимо, що професійно-педагогічне мислення відповідає всім загальним законам мислення, однак має свою своєрідність у відповідності до теорії професійної креативності. Особливістю професійно-педагогічного мислення

є те, що майбутній педагог у своїй фаховій діяльності одночасно вирішує два інтелектуальних завдання: представляє навчальний матеріал та вивчає вихованців. При цьому креативність проявляється у тому, що майбутні педагоги повинні без догматизму та формалізму вирішувати конкретні педагогічні завдання. Завдяки професійно-педагогічному мисленню здійснюється якісне усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків усього педагогічного процесу, критичний аналіз досвіду, перспективне бачення результатів діяльності, пошук креативних рішень завдань тощо.

Узагальнюючи все вищезазначене, можемо схарактеризувати особливості професійно-педагогічного мислення майбутніх педагогів як запоруки розвитку їхніх креативних здібностей:

1. Різносторонність завдань, що повинні вирішуватися педагогами у процесі педагогічного мислення (навчальних, виховних, соціальних, особистісних та інших).

2. Рефлексивність педагогічного мислення майбутнього педагога.

3. Творчість (педагогічне мислення – це творчий процес, спрямований на вирішення різних ситуацій під час професійної діяльності; самостійність і активність креативного мислення майбутніх педагогів; від наявності цієї характеристики залежить якість педагогічного мислення).

4. Узагальненість, глобальність мети педагогічної діяльності.

5. Уміння побачити, сформулювати педагогічну задачу, враховуючи перспективи діяльності; конструктивна можливість мислення.

6. Конкретність мислення майбутнього педагога.

7. Індивідуалізація та професіоналізація мислення через вплив на педагогічне мислення укладених особистісних та професійних поглядів, принципів педагога.

8. Відповідальність і висока критичність педагогічного мислення.

9. Мислення спрямоване на формування всебічно розвиненої особистості майбутнього педагога.

10. Основними механізмами педагогічного мислення є: аналіз педагогічної ситуації; перехід

із ситуативного рівня професійного мислення на надситуативний, професійна ідентифікація; а також механізм творчої рефлексії.

Креативність як прояв динамічності, оригінальності, самобутності особистості, здатності продукувати нові ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення і поведінки, а також діяти в ситуаціях із високим ступенем невизначеності посідає важливе місце в структурі педагогічного мислення майбутнього педагога і відіграє значиму роль у його функціонуванні.

Досліджуючи питання розвитку креативності майбутніх педагогів, уважаємо за доцільне звернути увагу на ознаки педагогічної креативності: високий рівень соціальної та моральної свідомості особистості, розвинені аналітичні здібності (уміння аналізувати, обґрунтовувати, зіставляти, виділяти головне), творча фантазія та розвинута уява, комунікативні здібності, здатність до самоуправління (Сисоєва, 2006, с. 98–99), прагнення до вдосконалення, навчання впродовж життя, новаторські ідеї та їх реалізація, артистизм, прагнення до перемоги, свідомий відхід від стереотипності, гнучкість мислення, активна взаємодія із соціумом, розвиток власних здібностей тощо. Важливими складовими формування креативності майбутніх педагогів в процесі фахової підготовки Л. Корольова визначає: 1) створення креативного освітнього середовища, що дозволить у повній мірі реалізувати особистісно орієнтований підхід, вплинути на емоційну сферу здобувачів освіти, а також сприятиме їхній професійній «ідентифікації»; 2) націленість на творче наповнення методичного забезпечення; 3) здійснення педагогічного та психологічного супроводу як головної умови професійного підходу (Корольова, 2020, с. 82).

Варто зауважити, що існує низка чинників, що негативно впливають на формування креативної особистості здобувача вищої освіти – майбутніх педагогів:

– невідповідність між теоретичною підготовкою та практичним застосуванням знань на практиці;

– одноманітність форм і методів навчання, монотонність та «сухість» викладання матеріалу;

– незадовільний стан методичного та дидактичного забезпечення організації освітнього процесу з урахуванням реалізації креативного підходу;

– відсутність індивідуально-розвиваючого підходу в підготовці майбутніх педагогів (Брежнева-Єрмоленко та Лола, 2015, с. 625–626).

Ураховуючи ці чинники, викладачі, адміністрація закладу вищої освіти повинні забезпечувати розвиток креативних здібностей у майбутніх педагогів під час освітнього процесу: лекції, практичного чи семінарського заняття, під час виконання самостійної та індивідуально-дослідної роботи, та під час проходження педагогічної практики тощо.

Крім того, творча педагогічна діяльність викладача сприяє підвищенню рівня креативної особистості майбутнього педагога, результатом якої буде внесення принципових інновацій у зміст, форми та методи освітнього процесу, індивідуальних авторських розробок.

Креативні здібності майбутнього педагога проявляються у тому, як він структурує свій урок, аби зацікавити дітей; як стимулює пізнавальну активність здобувачів освіти закладу загальної середньої освіти, розвиваючи їх креативне мислення; як організовує пошукові завдання та дослідницькі проекти для пошуку й застосування креативних ідей; як об'єднує для групової роботи дітей; як проводить міжпредметні зв'язки; як установлює міжособистісний контакт із кожним вихованцем та його батьками. Тобто креативність – неодмінна умова педагогічної діяльності, об'єктивна професійна необхідність учительської праці. Звертаємо увагу, що творча особистість педагога у поєднанні з додатковими мотивами, (стати кращим, бути цікавим, продемонструвати іншим як я малюю, тощо), а також якостями та вміннями становить педагогічну креативність особистості. Розвинуті педагогічні компетентності (професійні знання, уміння та навички, якісне їх застосування) якісно доповнюють образ творчого педагога. Проте для забезпечення творчої педагогічної діяльності мають бути також враховані та реалізовані належні умови для творчості. Педагогічну креативність можна сутнісно розуміти як активну професійну діяльність педагога, що спрямована

на успішне вирішення педагогічних проблем, підвищення рівня якості навчання і виховання школярів, їх мотивацію та розвиток успішних творчих особистостей.

Вивчення проблеми розвитку креативних здібностей майбутнього педагога, його педагогічної майстерності часто пов'язане з розвитком креативного стилю діяльності педагога. Індивідуальний стиль викладання формується під впливом внутрішніх (досвід, професійні якості, характер та темперамент) та зовнішніх (підвищення кваліфікації, нормативні засади, вимоги реформування освіти) чинників.

Погоджуємось із думкою Л. Андрощука (2013, с. 3), що «індивідуальний стиль діяльності – це індивідуально-своєрідна система психологічних засобів, які стихійно чи свідомо застосовує людина з метою врівноваження своєї індивідуальності з предметними, зовнішніми умовами діяльності».

І. Спінул звертає увагу, що індивідуальний стиль діяльності являє собою цілісну багаточільову систему, яка складається з таких компонентів: «індивідний, діяльнісний, емоційно-вольовий» (2013, с. 297). Індивідний компонент є базовим і містить у собі психологічні, статево-вікові особливості. Тобто від цього компоненту залежить швидкість реакції, стресостійкість, координація тощо. Діяльнісний компонент – уміння і навички рухових, мислетворчих, комунікативних, ораторських, проєктувальних дій. Емоції та мислення, саморегуляція, самоконтроль становлять емоційно-вольовий компонент. Тобто своєрідним підґрунтям для розвитку професійних якостей майбутнього педагога є удосконалення власних креативних здібностей, що «утворюється на засадах теоретичних знань, практичних умінь, наявних особистісних якостей та досвіду, що сприяють якісному виконанню функціональних обов'язків від виховних до освітніх» (Харківська, 2018b, с. 5).

Погоджуємось із думкою дослідника В. Крутецького (1980), що успішність креативної реалізації освітнього процесу обумовлена наявністю у майбутнього педагога специфічних психологічних особистісних особливостей, які відносяться до розумової, емоційної та

вольової сфер. Він виокремив підсистеми у загальній системі педагогічних здібностей: особистісні риси та якості; дидактичні, необхідні для успішного викладання; організаційно-комунікативні, пов'язані із процесами спілкування та організації освітнього процесу; академічні здібності відповідно до наукової галузі.

Спираючись на вищезазначене, під індивідуальним стилем професійної креативної діяльності майбутнього педагога розуміємо сукупність креативних методологічних прийомів, уміле їх використання з урахуванням індивідуально-психологічних характеристик вихованців та фаховою специфікою професійної діяльності педагога. Завданням майбутніх педагогів повинен бути багатосторонній розвиток рівномірно як особистості, так і фахівця. Так, здобувачі вищої освіти мають змогу під час навчання в педагогічних закладах вищої освіти, зокрема під час проходження педагогічної практики, сформуванню власний індивідуальний стиль викладання, урахувавши при цьому мету професійної діяльності, індивідуальні психологічні особливості, практичні уміння, навички самоконтролю та самоаналізу.

Засоби розвитку креативних здібностей студентів у освітньому процесі вищої школи.

Розвиток креативних здібностей майбутніх педагогів можливий за умови творчої освітньої взаємодії викладача із здобувачами вищої освіти. Ми часто спостерігаємо ситуацію, коли в навчальному процесі здобувачі вищої освіти швидко втрачають інтерес до нетворчих видів робіт. Ця ситуація може бути конструктивно вирішена за рахунок використання різноманітних прийомів стимулювання спостережливості, здатності бачити незвичайне у звичайному, уміння фантазувати й змінювати об'єкти, образно мислити тощо. Для розвитку креативних здібностей майбутні педагоги мають змогу під час навчання в закладах вищої освіти опанувати різноманітні освітні платформи (наприклад, Prometheus, EdEra, BYMonline, Coursera).

Крім цього, здобувачі вищої освіти мають змогу продемонструвати свої знання та навички під час педагогічної практики, головна мета якої «оволодіння студентами сучасними методами, формами організації педагогічної діяльності в

галузі їхньої майбутньої професії, формування в студентів професійних умінь і навичок, виховання потреби систематично поповнювати свої знання та творчо застосовувати їх на практиці» (Харківська, 2018а, с. 298). Навчальна практика в закладах загальної середньої освіти спрямована на «ознайомлення студентів із алгоритмом підготовки та проведення виховного заходу в школі; формування вміння планувати та проводити позаурочні виховні заходи з учнями; накопичення уявлень про характер і зміст позакласної виховної діяльності та функціональних обов'язків учителів; вивчення специфіки організації позакласної виховної роботи в умовах різного типу шкіл» (Харківська, 2018а, с. 296).

Здобувачі вищої освіти можуть застосовувати під час проходження педагогічної практики такі форми та методики роботи: метод проблемного викладу, ігрові методи, проєкти, тренінги, дискусії, мультимедійні презентації, відео- та аудіоматеріали, технологія «портфоліо», кейс-методи. Доречно проводити творчі конкурси, індивідуальні та колективні форми роботи творчого характеру (інсценізації, створення реклам, синквейна, настільних ігор). Цікавими будуть ігрові методи, що спрямовані на розвиток фантазії, наприклад, «Чому трава зелена, а небо блакитне?», «Якби ...то...», «Де реальність?», «Вигадай персонажа», «Хто я?», «Поеднай непосєднуване». Головне при цьому уникати наукових фактів. Виконання таких завдань розвиває здатність уявляти, бути на межі реального світу та вигаданого.

Умовно методи розвитку креативних здібностей можна об'єднати у такі групи: «методи інтуїтивного характеру («мозковий штурм», метод емпатії та ін.), методи навчання, що базуються на виконанні алгоритмічних приписів та інструкцій (методи синектики, «морфологічного аналізу» та ін.) та методи евристики (методи «наведення» на можливі правильні рішення завдань та скорочення варіантів їх вирішення)» (Іщенко, Кузьменко, 2016, с. 162).

Креативний потенціал особистості відповідно до технічного та інформаційного розвитку суспільства може удосконалюватися і за межами традиційних відвідувань навчальних занять. На

допомогу приходять соціальні мережі, блоги за інтересами, тематичні платформи з вебінарами та майстер-класами тощо. Так майбутні педагоги вчать самостійно обирати напрям розвитку власних креативних здібностей: відвідування культурних заходів, участь у різноманітних майстер-класах, практичних тренінгах, займатися волонтерською допомогою тощо. Уважаємо, що саме таке урізноманітнення освітнього процесу допоможе майбутнім педагогам розвивати власні креативні здібності та дасть змогу їм поповнити власну методичну скриню для подальшої професійної діяльності.

Отже, спираючись на вищезазначене та власний педагогічний досвід, виділимо такі методичні рішення щодо розвитку креативних здібностей майбутніх педагогів під час навчання в закладах вищої освіти загалом і під час проходження педагогічної практики зокрема:

1. Проведення діагностичних методик щодо визначення творчих нахилів майбутніх педагогів.
2. Застосування різних підходів, форм, прийомів та методів роботи для розвитку креативних здібностей майбутніх педагогів.
3. Використання сучасних технічних та цифрових засобів навчання.
4. Створення науково-дослідних, проєктних робіт.
5. Застосування пошукових занять, із проблемним викладом матеріалу.
6. Організація наукових конференцій, семінарів, конкурсів.

7. Урахування міжгалузевих зв'язків під час освітньої діяльності.

8. Залучення до участі у всеукраїнських та міжнародних грантових проєктах, стипендіальних олімпіадах та конкурсах.

9. Проходження дистанційних курсів, майстер-класів, тренінгів.

10. Стажування майбутніх педагогів в інших закладах вищої освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Креативна діяльність майбутнього педагога, його творчий підхід до вирішення педагогічних ситуацій відображає якість педагогічного мислення і професійної діяльності педагога в цілому. Адже майбутній педагог повинен бути зразком нестандартного підходу, розвивати креативне мислення та активність своїх вихованців, спрямовувати професійну діяльність, зокрема, під час проходження педагогічної практики, на розвиток креативних здібностей, використовуючи при цьому авторські ідеї викладання, підбираючи завдання, форми та методи для стимулювання розвитку творчих здібностей дітей. Перспективою наших подальших пошуків є експериментальна реалізація шляхів розвитку креативних здібностей майбутніх педагогів під час проходження педагогічної практики.

Література

- Андрощук Л. М. Індивідуальний стиль діяльності педагога-хореографа як наукова проблема. *Народна освіта. Електронне наукове фахове видання*. 2013. Вип. №1(19). 9 с. URL : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=984.
- Антонова О. Є. Креативність у структурі педагогічної обдарованості сучасного педагога. *Андрогогічний вісник*. 2012. № 3. С. 19 – 30. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/12635/1/%D0%B0%D0%BA%D0%BC%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%202.pdf>.
- Брежнєва-Єрмоленко О. В., Лола І. В. Креативне середовище ВНЗ – основа інноваційної активності фахівців. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури*. 2015. С. 625 – 626. URL : <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/32241/1/356-625-626.pdf>.
- Гилфорд Д. Три сторони інтелекта / под ред. А. М. Матюшкина. *Психологія мислення*. Москва : Прогресс, 1965. 534 с.
- Дунаєва О. М. Сутність та структура педагогічної креативності. *Наука і освіта*. Серія : Педагогіка. 2005. № 3–4. С. 81–84. URL : <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4576/1/28.pdf>.

- Іщенко Т. М., Кузьменко Д. В. креативні методи навчання та їх застосування при вивченні ділової іноземної мови студентами немовних вищих закладів освіти / ДВНЗ «Київ. нац. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ, 2016. С. 159–163. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/43282996.pdf>.
- Калініна Л. А. Формування креативної компетентності студентів ВНЗ культури. Молодий вчений. Серія : Педагогічні науки. 2017. № 9 (49). С. 363–367. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9/81.pdf>
- Корольова Л. М. Сучасні форми, методи й засоби підготовки майбутнього вчителя нової української школи до розвитку креативних здібностей молодших школярів. Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2020. Вип. 1(2). С. 80–87. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-2-8>
- Крутецкий В. А. Психология. Москва : Просвещение, 1980. 352 с.
- Курчатова А. Педагогічні умови розвитку креативного мислення студентів спеціальності «Дошкільна освіта» у процесі фахової підготовки у закладах вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Серія : Педагогіка. 2018. Вип. 19. Т.1. С. 173–180.
- Мільто Л. О. Психолого-педагогічні напрями досліджень розвитку творчої особистості *International scientific and practical conference «Pedagogy, psychology and teaching methods: international experience : conference proceedings (July 16–17, 2021)*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. С. 86 – 101 URL : <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/103/2636/5637-1?inline=1>
- Психология творчости : навч. посібник / Н. А. Карпенко. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
- Сафронова С. А. Особенности формирования дивергентного мышления старших подростков. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2016. № 7. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-formirovaniya-divergentnogo-myshleniya-starshih-podrostkov>
- Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.
- Спінул І. В. Особливості індивідуального стилю діяльності майбутніх учителів хореографії. *Наукові записки*. Серія : Педагогічні науки. / КДПУ ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2013. Ви. 120. С. 293–299.
- Харківська А. Теоретико-методологічні аспекти виховання креативного ставлення до професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Теорія і методика професійної освіти : електронне наукове фахове видання*. 2018. Вип. № 15. 6 с.
- Харківська А. А. Організація та контроль проходження практики майбутніми педагогами в закладах освіти. *Педагогічні науки : зб. наук. праць / за ред. проф. Т. Степанової (травень 2018)*. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. С. 294–299.
- Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека : учебн. пособие. Москва : Логос, 1996. 2-е изд., перераб. и доп. 320 с.
- Guilford J. The nature of human intelligence. New York : GrawHill. 1968. 334 p.

References

- Androshchuk, L. M. (2013). Individual style of activity of teacher-choreographers as a scientific problem. *Public education. Electronic scientific professional publication*. Issue №1(19). 9. https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=984 (ukr).
- Antonova, O. Ye. (2012). Creativity in the structure of pedagogical talent of a modern teacher. *Andragogical Bulletin*. № 3. 19–30. <http://eprints.zu.edu.ua/12635/1/%D0%B0%D0%BA%D0%BC%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%202.pdf> (ukr).

- Breznheva-Iermolenko, O. V. & Lola, I. V. (2015). Creative environment of higher education institutions as the basis of innovative activity of specialists. *Problems of innovative infrastructure formation and development*. 625 – 626. <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/32241/1/356-625-626.pdf> (ukr).
- Dunaieva, O. M. (2005). The essence and structure of pedagogical creativity. *Science and education. Series: Pedagogy*. № 3–4. 81–84. <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4576/1/28.pdf> (ukr).
- Gilford, D. (1965). Three sides of intellect / ed. by A. M. Matjushkina. *Psychology of thinking* : Progress, 534 (rus).
- Guilford, J. (1968). *The nature of human intelligence*. New York : GrawHill. (eng).
- Ishchenko, T. M. & Kuzmenko, D. V. (2016). Creative teaching methods and their application in the study of business foreign language by students of non-language higher education institutions / SHEI "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman" 159–163. <https://core.ac.uk/download/pdf/43282996.pdf> (ukr).
- Kalinina, L. A. (2017). Formation of creative competence of students of cultural higher education institutions. *Young scientist. Series: Pedagogical sciences*. № 9 (49). 363–367 : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9/81.pdf> (ukr).
- Karpenko, N. A. (2016). *Psychology of creativity : teaching manual* : LvDUVS. (ukr).
- Kharkivska, A. (2018). Theoretical and methodological aspects of educating creative attitude to the training of future teachers of preschool education. *Theory and methods of vocational education: electronic scientific professional publication*. Issue № 15. 8. (ukr).
- Kharkivska, A. A. (2018). Organization and control of practical training in educational institutions by future teachers. *Pedagogical sciences : collection of scientific works* / ed. by T. Stepanovoi (May, 2018). : Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlynskyi, 294–299 (ukr).
- Koroliova, L. M. (2020). Modern forms, methods and means of training future teachers of the new Ukrainian school for the development of creative abilities in primary-school pupils. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy*. (Series: Pedagogy. Social Work) : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others] : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council, Iss. 1(2). 80–87. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-2-8> (ukr).
- Kruteckij, V. A. (1980). *Psychology* : Prosveshhenie. (rus).
- Kurchatova, A. (2018). Pedagogical conditions for the development of creative thinking of students majoring in "Preschool Education" in the process of professional training in higher education institutions. *Current issues of the humanities. Series: Pedagogy*. Issue 19. Vol. 1. 173–180 (ukr).
- Milto, L. O. (2021). Psychological and pedagogical directions of research of creative personality development. International scientific and practical conference "Pedagogy, psychology and teaching methods: international experience" : conference proceedings (July 16–17, 2021). Riga, Latvia : "Baltija Publishing". 86–101 <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/103/2636/5637-1?inline=1> (ukr).
- Safronova, S. A. (2016). Features of the formation of divergent thinking of senior adolescents. *Scientific and methodical electronic journal "Concept"*. № 7 <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-formirovaniya-divergentnogo-myshleniya-starshih-podrostkov> (rus).
- Shadrikov, V. D. (1996). *Psychology of activity and human abilities : teaching manual* : Logos. (rus).
- Spinul, I. V. (2013). Features of individual style of activity of future teachers of choreography. *Scientific proceedings. Series: Pedagogical sciences*. / Kirovohrad State Pedagogical University named after V. Vinnichenko Issue 120. 293–299 (ukr).
- Sysoieva, S. O. (2006). *Fundamentals of pedagogical creativity: a textbook*. Kyiv : Milenium. (ukr).

РАЗВИТИЕ КРЕАТИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ КАК ТРЕБОВАНИЕ ВРЕМЕНИ

Арина Харьковская, доктор философии, преподаватель кафедры теории и методики дошкольного образования Коммунального учреждения «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковского областного совета, Харьков, Украина, e-mail: ar.kharkivska@gmail.com

В научно-методической статье автором рассмотрены трактовки известных психологов и педагогов понятия «способности», «креативность»; охарактеризованы особенности креативного мышления будущих педагогов, среди которых разносторонность, глобальность цели, конкретность. Выделены основные функции креативного мышления. Аргументирована необходимость развития креативных способностей будущих педагогов во время профессиональной подготовки в высших учебных заведениях. Определены активные методы и приемы, которые может использовать будущий педагог при прохождении педагогической практики для мотивации развития творческих способностей детей.

Ключевые слова: креативность, способности, креативные способности, мышление, будущий педагог, педагогическая деятельность.

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS AS A REQUIREMENT OF MODERN TIMES

Aryna Kharkivska, Ph.D.in Pedagogy, Lecturer at the Department of Theory and Methods of Preschool Education, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine e-mail: ar.kharkivska@gmail.com

The scientific publications on the relevance of the development of creativity of future teachers in the 21st century are analyzed. The most successful interpretations of psychologists and teachers of the concepts "ability" and "creativity" are revealed. The main features of the process of developing creative thinking (intrinsic motivation, mobility, willingness to take risks, etc.) are identified. Among the parameters of divergent thinking (creative thinking) the author highlighted productivity, originality and flexibility. The author characterizes the features of professional and pedagogical thinking of future teachers, including versatility, global purpose, specificity and comprehensive development. The main functions of creative thinking (informational, cognitive, design, prognostic, reflexive, problem solving) are singled out. It has been found out that creativity is a necessary component of any teacher's professional activity. The necessity of developing creative abilities of future teachers during their professional training in higher education institutions is argued. An important stage of teacher training is taking pedagogical practical training, where students have the opportunity to demonstrate their knowledge and practical skills of developing children's creative abilities. Active methods and techniques that can be used by the teacher to motivate the development of children's creative abilities are highlighted: they are role-playing games, creative competitions, search tasks, staging, etc. The creative potential of individuals must be constantly improved through extracurricular activities and self-education (social networks, conferences, webinars, trainings, etc.). In addition, every teacher is a role model: a creative teacher has creative children. The author emphasizes the need to develop an individual style of professional creative activity of the teacher, namely the methods of presenting educational material, children's motivation, interaction in the classroom with students, the use of the latest information technologies. The main purpose of the development of creative abilities of future teachers in higher education institutions is the formation of children's creative abilities through imagination, games and projects. Creativity should be a teacher's lifestyle, his/her main goal when gaining professional experience.

Key words: creativity, abilities, creative abilities, thinking, future teacher, pedagogical activity.

Стаття надійшла до редакції / Received 30.10.2021
Прийнята до друку / Accepted 19.11.2021
Унікальність тексту 93,7 % (Unicheck ID1009783174)
© Харківська Арина Ігорівна, 2021

